

Тетяна Бондаренко
Уманський державний педагогічний
університет
імені Павла Тичини

Інтеграція краєзнавчих матеріалів у процесі викладання предметів природничого циклу

Загальновідомо, що будь-яка інформація набагато краще сприймається, коли вона викликає позитивні емоції. Для спонукання інтересу необхідно, щоб сучасний урок пробуджував цікавість і актуальність, фокусував увагу і зосереджував, надихав бути самостійним та ініціативним. Саме краєзнавчий матеріал допоможе учителю у вирішенні такого завдання.

В міру дозований та емоційно розкритий матеріал про рідний край, будучи інтеграційним та міждисциплінарним за своїм змістом, представляє єдиний напрям системи навчання та виховання, пов'язаний безпосередньо зі всіма основними компонентами навколишнього середовища. Краєзнавчий аспект прослідковується у предметах природничо-наукового циклу та відображається крізь призму загальної історії, історії мистецтв, фізичної і економічної географії, біології, зоології, кліматології, геології, археології, архітектури та етнографії. Усі ці науки, у тісному поєднанні з краєзнавством, дозволяють не лише вивчити теорію, а й, насамперед, осмислити та зрозуміти значення соціальних об'єктів і явищ.

Специфічними рисами зібраних краєзнавчих матеріалів є локальні, індивідуальні, взаємозалежні дослідження у кожному конкретному регіоні досліджуваного краю. Це і фольклор, і казки, і легенди, і прислів'я, і приказки, різні історії та байки, – усе це сприяє збудженню пізнавального інтересу у процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

Проведений, у рамках нашого дослідження, аналіз краєзнавчої інформації з різних соціокультурних напрямів та галузей виробництва виявив високий інтеграційний потенціал краєзнавчого матеріалу в освітньому процесі вищої школи. Коротко розглянемо основні відомості про певну територію, у нашому випадку, Черкаський край.

Так, приміром, Черкащина славиться не тільки дендропарком «Софіївка», а й багатими природними, історичними та культурними пам'ятolandшафтними комплексами, особливо, у долинах річок – Росі, Вільшанки, Тясмину, Гірського і Гнилого Тікичів. В області налічується близько 350 садово-паркових ансамблів кінця XVIII – початку XIX ст. Унікальність таких парків виявляється у органічному поєднанні прогресивних планувальних європейських ідей з традиційними ментальними особливостями жителів нашого краю. Характерними рисами ландшафту нашої місцевості є насадження плодових дерев у парковій зоні, багатофункціональність та ірраціоналізм використання штучних каскадів і озер, багатобарвність, складність та романтизм ландшафтних композицій.

Унікальними за своїм архітектурно-планувальними, композиційними, художніми рішеннями є садово-паркові ансамблі: Мліївський дендрологічний садибний парк (Городищенський р-н), Мошногогородищенський садибний парк (Черкаський р-н), Черкаський міський дитячий парк (сад Ярової), Черкаський міський парк «Соснівка» (сад княгині Е. Балашевої), Софіївський парк (м. Умань), Корсунь-Шевченківський парк. Значний історико-культурний потенціал мають ландшафтні об'єкти Мошен, Козацького, Стецівки, Мокрої Калигірки, Синиці, Тального, Великої Бурімки, Кавраю, Будища, Прохорівки, Доброї, Леськового, Шполи та багатьох інших.

Проблема вивчення та збереження садово-паркової архітектури Черкащини потребує нагального вирішення. На особливу увагу заслуговує також охорона вікових аборигенних лісових насаджень та інтродукованих цінних екзотів.

До вікових умовно відносяться лісові дерева віком понад 100 років. Важливим пам'ятником природи місцевого значення є рідкісний екземпляр сторічного горіха чорного, висота якого сягає 30 м, діаметр стовбура — 100 см (Руськополянське лісництво).

По кілька віків мають Жашківський дуб (росте на території Жашківського цукрового заводу) та Вільшанський дуб (с. Вільшанка Жашківського району), які охороняються державою і є пам'яткою природи. Понад тисячу років зростає у Холодному Яру дуб Максима Залізняка. Його висота 24 м, в обхваті 8 м 90 см. У 1972 році ботанічний релікт отримав статус державної пам'ятки природи місцевого значення.

Під час дослідження рідної місцевості доцільно звернути увагу на представників флори і фауни, які потрапили на сторінки Червоної книги. Серед найбільш рідкісних – єдиний у фауні України вид гризунів сімейства соневих – Соня садова. На території України виявлено лише 8 особин цього виду і одна з них, датована квітнем 1965 р. – в Уманському районі Черкаської області.

Черкащина забезпечена значними мінерально-сировинними ресурсами. Тут відомо близько 400 родовищ різних глин, серед яких: бентонітові, палигорськітові, каоліни. Видобуток корисних копалин та їх переробка здійснює істотний вплив на розвиток економіки нашого краю. Так, розробка родовищ вторинних каолінів, які є сировиною для виробництва вогнетривів, на території області здійснює найбільший в Україні ПАТ “Ватутінський комбінат вогнетривів”. Станом на 2005 р. у країнах СНД було вироблено близько 370 тис. т каоліну, з яких 54,6% – у м. Ватутіно.

Черкаська область багата на значні запаси облицювального та будівельного каменю. Найбільш відомі родовища граніту – Старобабанське і Танське, продукція яких постачається далеко за межі області. Унікальність Старобабанського гранітного родовища полягає у тому, що більшість родовищ граніту розробляється на бут, щебінь, а Бабанський граніт йде на виготовлення тесаних виробів: бруківки, парканів, бордюрів, постаментів та пам'ятників. Крім того, за даними радіогеохронологічних досліджень циркону уран-свинцевим методом вік старобабанських гранітів сягає близько 2025 млн. років.

Бабанський кар'єр вважається геологічною пам'яткою місцевого значення, проте юридично цей об'єкт, як геологічна пам'ятка, поки що не оформлений.

Використання краєзнавчого матеріалу не лише забезпечує студентів певним рівнем сучасних наукових знань, а й дозволяє ознайомитись з можливостями соціально-економічної інфраструктури рідного краю. Прикладом доцільності та спроможності реалізовувати власні проекти слугує діяльність українських підприємців, імена яких зберігає історія. Насамперед, це родини промисловців-землевласників Бобринських, Симеренків, Яхненків, Терещенків, Ханенків, Лопухіних та ін. Відомим особистостям сучасності оцінку дасть історія. Сьогодення оперує лише фактами. Тож у цьому ракурсі, як зразок конкретної роботи, можна навести нові напрями господарювання сучасних аграріїв.

Це, насамперед, екзотичний страусиний бізнес, який активно налагоджують у селах Нечаївка, Старосілля, Свидівок Черкаського району; у с. Топильна Шполянського р-ну; у с. Велика Яблунівка Смілянського району; у с. Дмитрушки Уманського р-ну; у Драбові, Лисянці та Кам'янці. Вирощує птахів лісничий із с. Закревки, що на Городищині. Ще троє страусів живуть у Комсомольському лісництві ДП «Кам'янське лісове господарство». Гордістю ВАТ «Чорнобай-птиця» є перепілки, а у ПСП «Насіння» Драбівського району та у с. Чапаєвка на Золотоніщині вигодовують в'єтнамських свиней. Риборозплідник «Гірський Тікич», що у с. Бузівка на Жашківщині, спеціалізується на розведенні благородних риб: веслоноса, форелі та стерляді.

Як і два століття тому, коли промислові ініціативи в галузі цукровиробництва теж не сприймалися та вважалися ризиковими, сільгоспвиробники сучасності знаходять нові ефективні технології та шляхи поліпшення розвитку власної справи. У рамках сказаного варто наголосити, що подібні форми господарювання можуть розглядатися і як напрям туризму, і як перспективні інновації у аграрному бізнесі.

Таким чином, у здійсненому краєзнавчому аналізі акцентовано увагу переважно на практичній частині відслідкування краєзнавчого матеріалу Черкаського краю. Здійснений огляд далеко не вичерпний і продовжує викликати значний дослідницький інтерес. На наш погляд, використання краєзнавчої інформації у навчальному процесі вищої школи може варіюватися та здійснюватися на різних етапах навчання з наступною інтеграцією на міжпредметній основі.